

Bir ihtimal daha var

Yeni medya, video, enstalasyon ve fotoğraf çalışmalarından tanıdığımız sanatçı Zeren Göktan ile 15 Mart – 20 Nisan tarihleri arasında CDA Projects'te sergilenen projesi 'Sayaç' hakkında konuştuk.

Irmak Canevi: Sobbetimizde önceki işlerini hatırlayarak başlayalım istiyorum. 'EkmeK Kuşağı' (Breadzone) adlı animasyonunda ekmeK somunlarından tekinsiz bir topografya yarattın. Piksel piksel boyadığın bu ölü doğayı sanal dünyada yeniden canlandırdın. 'Yerüstü' (Aboveground) videosunda güvercinlerini okşayan tutkun eklekrlerin ellerine baktırdın bizi. Gündelik tasarlardan, belki çok daha büyük problemlerden gökyüzüne uzanan güvercinleri sayesinde kaçabilen alt kültür ile ilgilendin. 'Hepimiz Gönüllüyük' ile de gönüllü olanı filme alırken bir meseleye karşılıksız gönül vermenin ne olduğunu sordun. Bir de 'İç-Sel' (In-Flux) var tabii. Nefes alış verişleri eşliğinde gökten yere süreklilik

giden kum saati ve tahta bir heykellik üzerinden zamanı tarif ettin. 'Sayaç' bütün bu saydığımız işlerin doğal bir sonucu gibi gözüküyor. Boncuklar piksellerin yerini alırken bebekler akıp gidiyor ve erkekler boncuk diziyor. 'Sayaç' ile bir döngü tamamlanıyor sanki. Nedir sayaç? İşin neresindedir? Zeren Göktan: Yeni veriler eklendikçe güncellenen, güncellenerek kalabalıklaşan, arışı okuyan bir sistemdir sayaç. Kısaca çetele tutmaktır. Bu serginin neresindedir dersin, birkaç süreç gönderme yaptığını söyleyebilirim. İlk önce boncuklardan yapılan örtülerin yapılaş biçimine, sabırla, tek tek dizilen boncuklara bir gönderme var burada. Sonra da izleyicinin bu boncuklardan örülmüş QR kodu taramasıyla birlikte

yonlendirileceği sanal ortamda var olan sayaça bir gönderme. İşte bu sayaça 2013 yılında şiddetten ölen kadınların sayısı güncelleniyor. Artış tehdidi doğasında güzel bu sayaç, şiddetin sürekliliğinin de habercisi oluyor.

I.C.: İki farklı alana yayılan bir sergi bu. Sergi mekanında ilk bakışta görünen rengarenk boncukların ötesinde olukça düşündürücü bir de sanal boyutu var projenin. Paris'te bir müzeyi gezirken ilk defa karşılaştığım biliyorum antik Mısır kefen örtüleriyle. Sergine vesile olan bu karşılaşmadan ve 'Sayaç'ı bu noktaya getiren süreçten bahsedebilir misin biraz?

Z.G.: Gerçek ve sanal iki farklı dünyayı bir araya getirecek bir

referansa bakıyordum. Kefen örtüyü görünce herşey aklımda nedleşti. Ölüleri diğer dünyaya geçerken, hikayeleriyle onlara yol göstermesi ve onları koruması için, Mısırlıların tamamıyla boncuktan yapıp bu örtülerden çok etkilendim. Bu zengin kültürün ölümden sonra yaşama verdiği referansı ben sanal dünyaya yönlendirerek metaforik bir biçimde aktarıyorum Sayaç'ta. Sanal ortamda geçmişin gösterdiği bir alan yaratıyorum.

I.C.: Sergiye girer girmez tavandan yere kadar asılı boncuk bebekler karşılıyor seyirciyi ve giriş rengarenk dağılıyorlar.

Z.G.: Her bir bebek bir anahtarlık aslında. Avukat bir arkadaşına hediye

edildi birgün bu bebeklerden. Ben de bebeğin peşine düştüm. Boncuk bebekleri 'hazır nesne' olarak kullanıp sadece kullanış biçimine müdahalede bulundum. Hepsini saçlarından ve anahtarın takıldığı yerden birbirine bağladım. Sergi mekanını bir geçit olarak düşündüğünden bebekler de yer yer gök arasında salınıyorlar.

I.C.: 'Sayaç'ın bir de anıt boyutu var. Anıt dediğimizde akla gösterişli bir abide gelebilir. Gerçek bir meydana fiziki bir anıt benim aklımdaki. Oysa senin anıtın sanal dünyada benzer bir varlık yakalıyor. Anıt sayaç nasıl bir anıt?

Z.G.: Bu sayaç pek çok öğenin bir araya gelmesiyle anıtsallaşıyor. Anıt bir sonuç, bir sebep değil. En başta sayılar isme dönüşüyor; isimler de yan yana gelip anıtsallaşıyor. Yaşamaya devam eden bir anıt bu. Güncelleniyor, arşiv oluşturuyor, bellek yaratıyor ve linklere bağlanıyor. Burada çok önemli bir tezat var. Anıtın amacı kendi varlık sebebini yok etmek aslında. Önlenemeyen, durdurulamayan bir şiddet dalgasında hayat bulan anıt şiddetin sona ermesi için bir mesaj taşıyor. Kendi iflasını dileyen bir mekanizma var burada. Kısaca anıt öldüğünde ve kadınlar yaşadığında anıt amacına ulaşmış olacak.

I.C.: Sanal alemde anıt fikri sana mı ait?

Z.G.: Bir sayaç yapmayı düşündürken 'İraq Body Count (İrak Beden Sayımı)' (www.iraqbodycount.org) ve 'Joods Monument (Yahudi Anıtı)' (www.joodsmonument.nl) adlı sitelere rastgeldim ve çok etkilendim. Sanal ortamda devam eden bu projelerin sivil ölümlere dair bir bellek oluşturduğunu, hatta bu belleği gelecek kuşaklara aktaracak bir anıt olabileceğini düşündüm. Ben de bazı anıtların sanal alemde var olması gerektiğine, bu konuda söyleyecek çok şey olduğuna inanıyorum. 'Sayaç' (www.anitsayac.com) projesinin iki ayagından birinin sanal alemde olmasının nedenlerinden biri toplanan bilgilerin medya taraması üzerinden yapılmış olması. Verilerin kaynağı gözüksün istedim.

I.C.: Sayaç veren bir arız, ağrılaşan bir birikim dünyada acılıyete davet eden bir geri sayım da var senin sayaçmda. Sayaç atışında unutt eksiliyor; tane tane tükeniyor adeta.Yaptığın medya taramasından ve anıtın içerdiğinden bahsedebilir misin biraz?

Z.G.: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kadına karşı şiddet dair bazı rakamlar açıklamaya başladığında bizde infial yaratmıştı.

Ancak açıklamalar rakamla sınırlı kaldı. Sayaç hayatımı kaybeden kadınları isimleriyle anıyor. Liste 2013'ten başlıyor ve geçmişe dönük olarak 2008'e devam ediyor. Anıt aynı zamanda her geçen yıl medyanın olayları ele alışındaki dil farkına da dikkat çekiyor.

I.C.: Pek çok fikir bir araya gelmiş 'Sayaç' ile. Bu belki de şimdiye kadar yaptığın en girift iş. Herşeyi bir arada tutan o en önemli öge nedir diye sorsam sana...

Z.G.: Etkileşimli medya teorisini Geert Lovink'in taktiksel medya ile ilgili çok güzel bir tanımlaması var: 'Beklenmedik ittifaklar üzerinden uzlaşma alanları yaratmak'. Sanırım ben sosyal medyada oluşan bu alanların bir benzerini fiziksel dünyada yaratmaya çalışıyorum. Böylelikle farklı okumalara ve karşılaşmalara yer açmış olmak istiyorum. Bu farklı alanlar birbirlerine tutunuyor ve birlikte var oluyorlar. Taraf olanlar buluyor, araçlar birlikte çalışıyor ve gerçek ile sanal kavuşuyor.

I.C.: Bu projede yine hapiste yatmış eski hükümlülerle çalıştın. Burada ilgilendiğin bir alt kültür var. Bunu biraz açabilir miyiz?

Z.G.: İnsanların yarattıkları küçük, ideal dünyalar, alanlar benim her zaman ilgimi çekmiştir. Zira bu alanlar ihtiyaçtan doğduğu için çok yaratıcı, bir o kadar da basit, sade ve samimi olabiliyorlar. Burada ne yaptığından çok neden yaptığını önemli. Tam da tanımlanamayan uğraşlar üzerinden bir araya gelen insanlar kaçamak kültürler kurguluyorlar. Sanatçılar olarak belki biz de aslında böyle dünyaların peşindeyiz. İşte ben de bu dünyaları ortaya çıkarmayı, keşfetmeyi seviyorum. Sadece haphanelere mahsus boncuk dizime de böyle bir dünya. Ben bu tarz boncuk işlerini özel bir atmosferde özdeşleştiriyorum. Özgün işler çıkıyor bu kapalı ortamdaki. Hapis olma halinde arıyorum boncuk işlerinin var oluş sebebini.

I.C.: Ölen kadınlar için boncuktan kefenler örülüyor. Bu ne anlama geliyor?

Z.G.: Ben örtüleri bir nevi battaniye gibi görüyorum. Erkek hükümlülerin haphishanane ortamında kendi elleriyle, sabırla ürettikleri bu örtüler çok büyük bir emeği gösteriyor. Her bir boncuk milimetrik kağıtlara geçiyor sonra da boncuklar diziliyor. Bir QR kodun okunabilmesi her bir ufak boncuğun doğru yerde olmasına bağlı. Dolayısıyla çok büyük bir özveri

söz konusu burada. Aynı zamanda inanılmaz bir işbirliğinin de ürünü 'Sayaç'. Malzemenin kendinden kaynaklanan abenisini, rengarenk boncukların bir araya gelip dizilmesi, naif aşk söylemlerinin ve sembollerinin bir aradığı insanda görür görmez şefkatle karşık bir dokunma hissi uyandırıyor.

I.C.: Örtüler üzerindeki metinlerden bahsedelim o zaman. 'Biz Ayrılamayız' yazıyor bir tanesinin üzerinde.

Z.G.: Bu proje üzerinde çalışmaya başlamadan önce her yerden bu tarz işler toplamaya başladım. Pazardan, internette, hükümlülerden... Boncuk işlerde kullanılan motifler bilgisayara taşıyor ve bu motiflerden tasarımlar oluşturuyordum. Bu süreçte topladığım işlerin bazılarında gördüğüm metinlerin toplumsal belleğimizimizin şarkı nakaratları, sözleri olduğunu farkettim. 'Biz Ayrılamayız' gibi... Sonra her örtünün ismi bir aşk şarkısı oldu.

I.C.: Gerçek alandan sanal alana geçmek için QR kodları kullanıyorsunuz. Bir geçit kurguluyorsun. Sergi geneline hakim olan bir geçiş duygusu kullanıldığını bu kodlarla nihayet vesikalık görseline kavuşuyor. Projei oluşturan iki farklı alanı bağlamak için QR kod kullanmak nereden aklına geldi?

Z.G.: QR kodun açılımı olan 'quick response' 'çabuk tepki' anlamına geliyor. QR kod zaten çok kullanılan bir araç. Boncuk piksel benzerliği tabiri caizse yepyeni bir kapı açtı zihnimde. QR kodlar projenin bir alanından diğerine geçit verirken bir anahtar görevi görmüş oldu aslında. Sanıyorum anahtarlık bebeklerde eksik olan anahtar da bu şekilde tamamlanmış oldu.

I.C.: Öyleyse buradaki pratik kaygı daha önemli bir metaforla örtülüyor. Şöyle ki, 'quick response' meselenin aciliyetine de işaret ediyor ve derhal müdahale etmemizi buyurabiliyor. Bu projeyi gerçekleştirmek için uzun süre hükümlülerle birlikte çalıştın. Nasıl bir deneyim oldu bu senin için?

Z.G.: Unutamayacağım bir deneyim oldu benim için. O atmosferi solumak, görmek, içinde olmak çok farklıydı. Ümraniye T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu çalışanlarının ve hükümlülerinin yardımlarını unutmam mümkün değil. Buradan projede emeği geçen bütün çalışanlara tekrar teşekkür etmek isterim. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformunun katkılarını da unutmamak lazım.

Proje ilk başladığında ne kadar zor olabileceği hakkında biraz fikrim vardı ancak en zorlandığım şey en basit olandı. Haftada iki gün cezaevinde buluşuyorduk ama yine de ben dışarıdaydım, onlar içeride...

I.C.: 'Bir İhtimal Daha Var' ismini verdiğin örtüde kuğulara ve 'Siyah Kuğu'ya yaptığın gönderme çok açık bence. Beyaz kuğuların bildiği bir dünyada bir ihtimal de siyah kuğular olmuyor mu?

Z.G.: Kaçınılmaz sandığımız, bitmek tükenmek bilmeden şiddetin son bulması da ihtimal dahilinde aslında. 'Sayaç'ta her fırsatta bu ikilikten bahsediyor zaten. Siyah ve beyaz, gerçek ve sanal, ölmek veya öldürülmek... ■